

BURSA DAĞ YÖRESİ İNSANLARININ TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Adem APAK
Prof.Dr., BUÜ İlahiyat Fakültesi

Bursa Dağ Yöresi denildiğinde günümüzde Uludağ'ın güney ve güney batı kısımlarına tekabül eden Orhaneli, Büyük Orhan, Harmancık ve Keles ilçeleri akla gelmektedir. Burada yaşayanlar da *Türkmen* veya *Dağlı* olarak da isimlendirilmektedir. Bununla birlikte Bursa'da Türkmenler veya Yörükler sadece bu ilçeler içinde yaşamamaktadırlar. Başta Uludağ etekleri olmak üzere Bursa'nın hemen her ilçesinde Yörükler dağınık vaziyette farklı coğrafyalarda yaşamaktadırlar. Ancak yukarıda adı geçen Dağ ilçeleri kuruluşlarından itibaren dışarıdan sınırlı derecede göç almış olmaları sebebiyle asırlar boyu Türkmen kültür ve hayat tarzını devam ettirdikleri için Bursa söz konusu olduğunda Yörük Türkmen unsur ve kültürünün temsilcisi olarak kabul edilmişlerdir. Nitekim bu ilçeleri içinde barındırmak üzere Bursa'da Dağ-Der (Dağ Yöresi Kalkınma ve Dayanışma Derneği) adıyla köklü bir hemşeri kültür ve dayanışma derneği de faaliyet göstermektedir.

Bursa'daki dağ ilçeleri Orhaneli, Büyük Orhan, Harmancık ve Keles olarak bilinmekle birlikte esasından bu yöreler uzun asırlar boyu Orhaneli ismi altında anılmışlardır. Orhaneli'nden 1953 yılında Keles ilçesi ayrılmış, aynı şekilde 1987'de Harmancık ve Büyük Orhan ilçeleri de yine Orhaneli ilçesinden doğmuştur. Bu sebeple aslında adı geçen ilçelerin tarihinden bahsetmek Orhaneli tarihinden bahsetmek anlamına gelir.

Orhaneli, Bursa'nın güneyindeki engebeli düzlüklerde yer almaktadır. İlçenin dağlık kesimleri kayın, kızılçam, karaçam, meşe, ardıç ormanları ile kaplıdır. Adırnaz (Orhaneli, Kocasu çayı) ilçeden geçer. İlçe, ılıman Akdeniz iklimi ile Ege ve Marmara'nın kara iklimini taşımaktadır. İlçenin ekonomisi ise daha ziyade tarım ve hayvancılığa dayanır. Bilhassa çilek ve kiraz yetiştiriciliği bölgenin tarım ekonomisinde önemli yer tutar. İlçede hayvancılık da büyük gelir sağlamaktadır. Madencilik açısından oldukça zengin kabul edilen bölgede başta kömür olmak üzere linyit, manyezit, asbest, dolomit, talk, kalsit, feldspat, siyenit, kireçtaşı, olivin, demir içeren maden yatakları bulunmaktadır. Son zamanda bilhassa Bursa istikametinde zengin mermer yatakları tespit edilmiştir.

Orhaneli ilçesinin merkez adı *Beyce* olarak tanınmış ve bu isim 1934'e dek resmi olarak kullanılmıştır. Halk arasında *Beyce* adı hala kullanılmaktadır. Doğu Roma (Bizans) döneminde piskoposluk merkezi olan Orhaneli, 1325'te Orhan Bey'in emri ile Turgud Alp tarafından Osmanlı Beyliği'ne katılmıştır. İlçe merkezindeki Durdu Bey Camii'nin adının buradan geldiği kabul edilir.

Ertuğrul Bey, 1279'dan başlayarak Anadolu Selçuklu Devleti'ne tabi Uçbeyi iken 1299'da Osman Bey, gene Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı Büyük Uçbeyi olmuş, oğlu Orhan Bey de Büyük Uçbeyi kabul edilmiştir. 1318'de artık Anadolu Selçuklu Devleti, İlhanlı Devleti'ne katıldığından Orhan Bey, doğal olarak İlhanlılar'a tabi kalmış, İlhanlı Meliki Ebu'l Gazi Bahadır Han'ın 1335'te ölümünden sonra da istiklalini ilan etmiş, böylece sultan unvanını kullanmaya başlamış ve bağımsız devletinin ilk adımlarını atmıştır.

1325 yılında, Orhan Gazi zamanında, onun buyruğuyla Turgud Alp kumandasındaki ordu tarafından Orhaneli bölgesi hedef alınmıştır. Ordu Adranos Kalesi'ne geldiğinde kale boştu, Tekfur ile halk dağlara kaçmışlardı. Ordu onları takiple bulmuş, halk teslim olmuş ama tekfur kendini Alita Dağı'ndan aşağıya ırmağa doğru kayalıklara atarak intihar etmiştir. Daha sonra Orhan Bey'in buyruğu ulaşımı zor olan bir yer olduğu, yeniden buraya sığınan düşmanın başa bela olacağı sebebi ile kale ile çevresindeki surlar yıkılmıştır.

Orhaneli'nin tapu kayıtlarında şimdi bile Orhan Bey'in mülkü olan İlbese (Süleymanbey, Baş, Orta, Koçu) ve Danişmend-i Atik (Eski Danişment) gibi köyler vardır. Orhan Bey'den mülk olarak aldığı Dağ (Cebel) mıntıkasını vakıf yapan 1. Murad'ın vakfına yerli halk hâlâ *vakıf* kelimesinden bozma *makıf* der. Bu arazi, şimdiki Keles (Kleos, Keles-i Cedid, Kilise-i Cedid, Cebel-i Cedid) ilcesi, şimdiki Osmangazi'ye bağlı Soğukpınar beldesi ile Orhaneli Çayının kuzeyinde kalan bütün arazidir ya da başka ifadeyle Adranos Çayı ile Uludağ arasındaki bölgedir, buraya eskiden Cebel nahiyesi denirdi. Bu vakıf arazisi köylerin Tanzimat'tan sonra kurulmuş tapu idaresi kayıtları ilk defterlerinde "Hüdâvendigâr Gâzî vakfidur, evkâf-ı Hümâyûn'a mazbûtdur" yazar.

Daha önce Hadrianoi, Hadrianea, Hadrianus ad Olympum, Hadrianea ad Olympum, Hadrianoi (Rumca Adrianoi Hadrianea ve yerli Rum ağzında bozularak "Adranos" ve Türkmen ağzı ile "Adırnaz" adlarıyla bilinen ilçenin merkezi Beyce kasabasıdır. Eski Yunan'ın meşhur hatibi Aristides'in buralı olduğu kabul edilir. 1325'ten 1913'e Hüdavendigar Eyalet Meclisi adını Orhan İli olarak değiştirtinceye değin ilçenin (kaza) adı "Adranos" olarak bilinmiştir. 1934 yılında İl Genel Meclisi kararı ile Beyce kasabasının adı da Orhaneli'ye çevrilmiştir.

1869 ile 1881 arasında Adranos Kazası Cebel (Keles) nahiyesi ile birlikte, Brusa Sancağı merkez kazaya bağlı nahiye yapılmıştır. Harmancık Nahiyesi 1869-1870'te 1 yıl için kaza yapıldı, Adranos nahiyesi ise Bursa'ya bağlanmıştır. 1871-1881 arasında Harmancık ve Gökçedağ nahiyeleri Kite (Karacabey) Kazası'na bağlı kalmış, 1882'de yeniden eski idari sisteme dönülüp, Adranos yeniden müstakil kaza yapılmış, Cebel (Keles), Harmancık, Gökçedağ nahiyeleri Adranos Kazası'na bağlanmıştır. 9 Ağustos 1934 tarihli ve 2773 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan karar ile Gökçedağ nahiyesi Dursunbey'e bağlanarak Orhaneli'nden ayrılmıştır. Gökçedağ nahiyesine bağlı birkaç köy Dursunbey merkeze bağlanmış, 1943'te Artıranlar, Nusretler, Elmaağacı, Köseler, Burhan, Eşen, Soğucak, Kızılçukur, Bucan, Karamanlar, Dümrek, Hüseyin Paşa, Madanlar, Aliova (şimdi Uluçam) köyleri Tavşanlı'ya bağlanmak suretiyle Orhaneli'den ayrılmıştır.

3 Mart 1953 tarihli 8349 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 27 Şubat 1953 Tarihli 6068 sayılı yasayla Keles nahiyesi, kaza yapıldı. 1987'de Harmancık ve Büyükorhan beldeleri de müstakil ilçe kabul edilmiş. Bu şekilde Keles ilçesinden sonra Orhaneli'den Harmancık ve Büyük Orhan ilçeleri de doğmuştur.

Dağ Yöresi ilçeleri olarak bilinen Orhaneli, Harmancık, Büyük Orhan ve Keles bu asrın başından itibaren göç almak bir yana geçim şartları sebebiyle dışarıya göç vermek suretiyle sürekli olarak nüfus kaybı yaşamış olup bu durum günümüzde de devam etmektedir. Bu sebeple adı geçen ilçede doğan insanların büyük oranda bölge dışında yaşadığı görülmekte, dağ ilçelerinin nüfus oranı sürekli olarak düşmekte, buna karşılık bu ilçelerden göç edenlerin ve çocuklarının bilhassa Bursa'da nüfus ve etkinlikleri

artmaktadır. Nitekim son yıllarda dağ yöresi ilçelerini temsil eden Dağ-Der Bursa'nın en etkin sivil toplum örgütlerinden biri haline gelmiştir.

Gerek dağ ilçesinde yaşayan gerekse aslen buralı olup da Bursa'ya yerleşmiş bulunan dağ yöresi insanları genel anlamda devletine ve milletine bağlı dindar insanlar olup özellikle dini ve millî hasletlere düşkünlüdürler. Bölge insanların bahsi geçen hassasiyetleri onların siyasi tercihlerine de yansımıştır. Nitekim çok partili hayata geçilmesi itibarıyla dağ yöresi insanların siyasi tercihleri büyük oranda milliyetçi/muhafazakar/sağ partiler yönünde tecelli etmiştir. Türkiye'nin 70 yıllık çok partili hayat istatistiklerine bakıldığında bu durumun rakamlar ile de tespiti mümkündür. Hali hazırda adı geçen ilçelerin milletvekili seçimi sonuçları dikkate alındığında hemen tamamında en yüksek oylar merkez sağ ve milliyetçi partiler lehine tecelli etmiş olup, her dört ilçenin belediyesi de günümüzde iktidar partili belediye başkanları tarafından yönetilmektedir.

Devletine ve milletine bağlı dindar ve muhafazakar ağırlıklı bir görünüm arz eden Dağ yöresi insanı Osmanlı devletinin kuruluş kökleri ve kodlarına uygun olarak devleti ve milleti için her türlü fedakarlık göstermeye hazırdır. Bu nedenle devletten yardım alma konusunda aşırı hassasiyet gösterip, mümkün olduğunca devletine yardım ve katkı sağlamamaya gayret etmektedir. Halbuki Bursa ilçeleri içerisinde gelir düzeyi ve ekonomik durumu alt seviyede olanlar dağ ilçeleridir. Buna rağmen onlar veren devlet bile olsa hiçbir zaman “alan el” olmayı kabul etmemişlerdir.

Dağ yöresinden geçim imkânlarının zorluğu sebebiyle bilhassa Bursa merkeze göç edenler özellikle işçi, küçük esnaf ve memur olarak görev almışlardır. Son zamanlar bilhassa eğitim alanında ilerleme kaydetmeleri sebebiyle hem üniversite okuma hem de gerek bürokrasi, gerekse siyasette dağ yöresi insanların etkinlik gösterdiğine şahit olunmuştur. Bilhassa yerel yönetimlerle ilgili siyasi partilerin karar alma dönemlerinde siyaset potansiyeli sebebiyle yöre halkını dikkate aldıkları görülmektedir. Ticaret ve sanayide Dağ yöresi çocuklarının gözle görülür faaliyetler gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Bursa'nın en önemli ve etkin sivil toplum kuruluşlarından kabul edilen Dağ-Der (Dağ Yöresi Kalkınma ve Dayanışma Derneği) bütün dağ yöresi ilçeleri insanlarını temsil eden çatı kuruluşu olarak görevini devam ettirmekte, ayrıca bu derneğin çatısı altında köy ve mahalle dernekleri de faaliyet göstermektedir. Yakın zamanda kurulan ve Dağ-Der ile bütünlüklü ortak hizmet gayesi güden Dekav (Day Yöresi Eğitim ve Kalkınma Vakfı) da sosyal ve kültürel sorumluluk anlamında dağ yöresi insanının daha ufuklu ve geleceğe dönük vizyoner hedeflerinin olduğunu ortaya koymaktadır.